

Fogarasi Béla: A munka problémája.

A szocializmus világnézetéről mindenütt azt olvassuk, hogy ez a munka világnézete. Bármennyire elválnak is az utak az eszközök megválasztásában, mensevikik és bolsevikik egyet-értenek abban, hogy az új társadalom, melynek kialakítására törekszünk, csak a dolgozók társadalma lehet. Csak a munkának vannak jogai: aki nem dolgozik, nem kap választójogot etc, végső eredményben nem formálhat jogot a megélhetésre sem. E koncepció tehát termelő munka etikai értékelését jelenti. Jól tudjuk, hogy maga Marx tiltakozott az etikai formulázás ellen, melyet csak a fichteánus Lassalle tett kimondottan a magáévá. De Marx összes írásainak meggyőződés áthatott páthosza, állandóan etikai értékjelzőkkel dolgozó kritikája eléggé utalnak a szocializmus erkölcsi magasabbrendűségébe vett hitére. És ez a hit az, amely áthat mindnyájunkat, akik valljuk és vállaljuk a szocializmus gondolatát. Számtalan idézettel lehet ezt a maiak írásaiból, ismétlem, Bernstemből épen annyira, mint Kautskyból, vagy Bebelből, Szabó Ervinből annyira, mint Leninből megerősítem.

A termelő munka tehát a szocialista világnézet alapfogalma. Nézzük most, hogyan fogja fel a szocializmus ennek a munkának, mely minden jog forrása, viszonyát magához az emberhez? Mi a szocializmus koncepciója a munka céljáról és értelméről?

S akár Marxot, akár egy modern teoretikus írásait olvassuk, a következőket találjuk: a szocializmus nemi dicsőíti ezt a munkát. A szocializmus nem mondja az angol polgári moralistákkal, Ruskinnal és Emersonnal: a munka nemesít. A

szocializmus a termelő munkát nehéz robotnak látja, amelyet a tömegek a kapitalizmus kényszere alatt a megélhetésért vállalnak. A szocializmus a termelő eszközök szocializálását, a termelés egységes szervezése és ellenőrzése segítségével eléri azt, hogy a munkaidőt napi öt-négy-három órára szoríthatjuk le. Az erfurti programot interpretáló könyvében Kautsky világosan kijelöli a célt: »unser Ziel ist die Befreiung von der Arbeit.«

S mi történik a szabaddá vált idővel? A felelet egyértelmű: az emberiség nagy tömegei művelődni fognak. »Der Sozialismus ist eine einzige grosse Bildungsanstalt« A gyári munka után könyvtárakba fogunk járni, olvasni, tanulni fogunk társadalomtudományokkal, filozófiával, természettudományokkal foglalkozhatunk, zenét hallgatunk, jó írókat olvasunk, vitaesekre járunk.

Lehet-e kifogást emelni ez ellen a program ellen? Nem egy valóban ideális társadalomhoz méltó célkitűzés-e az emberiséget a kényszermunka alól felszabadítani és a tudást, mely eddig a kiváltságosak monopóliuma volt, köztulajdonná tenni? Ez a kérdés a szocializmus igazi, legmélyebb sorskérdése. S ez az a pont, ahol a szocializmus világnézetét a filozófia, az etika nevében revízió alá venni ma legelsőrendű kötelességünk. Kötelességünk, mert a »Befreiung von der Arbeit« és a tudománnyal és irodalommal való foglalkozás jelszavaiban az emberiség jövő útjának végzetes kisiklás lehetőségeit látjuk.

Mert e koncepció, ahelyett, hogy megszüntetné, csak aláhúzza és kiélezi a mai emberi élet legnagyobb tragédiáját: a foglalkozás vigasztalan értelmetlenségét. A kapitalista termelés sematizálta és mekanizálta a munkát: kézi munkát és a legtöbbször oly kevés joggal »szellemi munkának« nevezett bureau-munkát egyaránt. Az a munka, amelyet ma foglalkozásunk, mesterségünk ránk kényszerít, nem ad igazi tartalmat, értelmet életünknek. Kívülről keressük, lia ugyan egyáltalán keressük. De vajjon az új társadalmi világtrend segítene-e ezen a helyzeten? Úgy látom, ahelyett, hogy segítene, ellenkezőleg, szentesíti azt a már ma igen erős törekvésünket, hogy életünk értelmét, örömét, tartalmát a tulajdonképeni munkánkon kívül igyekezzünk megtalálni.

Két kérdés kerül itt döntésre. Az egyik: lehet-e harmonikus életről szó ott, ahol foglalkozás, munka az egyik oldalon, az élet igazi célja, szebbik, jobbik része a másikon mint két egy-

mást meg nem értő princípium állnak szemben? A másik: alkalmasak-e a szocializmus ideáljai, a tudás, művelődés, a művészetekben való elmerülés, egyszerűen az u. n. »nemes szellemi időtöltés« arra, hogy értelmet és tartalmat adjanak eleünknek?

Az első kérdéstről a mai társadalomban átélt tapasztalataink, a XIX. század egész lelki katasztrófája után azt hiszem, nem kell sokat mondani. Világosan, félreismerhetetlenül áll előttünk az imperativus: mindent meg kell tennünk, hogy a munkát ne válasszuk el az élet értelmétől, hogy ellenkezőleg annak igazi centrumává és hordozójává tegyük. A legnemesebb, a legszebb tartalmak, mihelyt mint pótlék, mint rekompensáció, mint vigasztalás lépnek fel, kielégítetlenül hagynak; hiába fogjuk örökölni! égő szomjúsággal könyvről-könyvre, tudományról tudományra hajszolni azt a tudást, amely igazán értelmet adna életünknek s kerek egészé formálná annak szét-tört darabjait, nem fogjuk megtalálni: csak egyetlenegy esetben. Akkor, ha ez a kérdés válik igazi munkákká, igazi produkciókká.

S a dolgok ilyen állásán fordul meg a második kérdés elintézése is. Igazán bensőséges élettartalommal csak a produktív tudás válhat. A művelődés, mint ilyen, kell, hogy állandó formája, lelki magatartása legyen élünknek, – de önmagában véve nem tartalom. A jövő társadalom nem lehet és ne legyen egyetlenegy nagy művelődési intézet. Más legyen. Olyan társadalom¹ legyen, amelyben foglalkozásunkban, termelő munkánkban találjuk meg életünk lényegét: Az emberiségnek egy kicsiny része, a teremtő tudósok és művészek – kimondhatatlanul sokszorta kevesebbek, mint a ma tudománnyal foglalkozók, a ma művészetből élők, – de csakis ők azok, akik számára a produkció és a tudomány vagy művészet egybeesik. A többiek számára csak két megoldás létezik: vagy a munka és az élet értelmének harmonikus eggyéválása, vagy a mai emberiség lelki diszharmoniajának további fokozódása. Nem hiszünk, hogy a szocializmusnak mai világnézet-célkitűzései lényegéhez tartoznának; ellenkezőleg¹, abban látjuk a szocializmusnak nagy hivatását, hogy a társadalmi életnek egy olyan formáját teremtsen meg, amelyben a munka nemcsak minden munkaterméknek, minden hatalomnak és minden joginak egyedüli etikai szankciójú forrását, hanem ugyanakkor ez élet értelemadó öncélú méltóságát is jelentse.

Pikler J. Gyula: Földreform.

Mihelyt a földkérdés tárgyalásánál és megoldási kísérleténél »föld«, alatt csak a mezőgazdasági művelésre szánt, vagy mezőgazdasági művelésre való stb. (csupa elasztikus és meghatározhatatlan tartalmú kifejezés!) tóidét értjük, már teljesen téves és megtévesztő alapra helyezkedtünk és már benne vagyunk abban a vészes konfúzióban, amely előbb-utóbb csakis gyakorlati bonyodalmakra és végül csakis újabb forradalmi konvulziókra vezethet. Hiszen magának a mezőgazdasági földnek a piaci ára holdanként 200 koronától holdanként 5000 koronáigf váltakozik, aszerint, amint természettől silányabb vagy jobb fizikai és vegyi összetételű, illetve amurt rosszabb, vagy jobb helyzetű (fekvésű). »Föld« a szén-, vas-, petróleum- vagy aranybánya is és »föld« a városi telek is, de fizikai vagy helyzeti különbségeinél fogva mindegyik más-más piaci áru és értékű és eszerint más-más rendeltetésű. De különbség" nélkül minden »föld«-re nézve áll az, hogy: 1. természeti adottság; amelyet nem emberi munka hozott létre, 2. hogy nélkülözhetetlen életfeltétele a társadalomnak, 3. hogy össz mennyiségében változtathatatlan, azaz csökkenthetetlen és szaporíthatatlan és hogy ennél fogva 4. feltétlen monopolisztikus jellege van, aminek folytán értéke és piaci ára együtt növekedik a társadalom szaporodásával és kulturális haladásával, vagyis hogy ennél fogva a természeti adottságoknak (a munka ezen egyedüli helyének és végelemzésben egyedüli eszközének és a termelő eszközök egyedüli forrásának) a tulajdonban bírása szuverén adószedő? eszköz, amelynek a birtokában a kultúra haladásáért és élvezéséért vagy a köz adóztatja meg az egyént (ha a köz bírja a természeti adottságokat) vagy az egyén adóztatja meg' a társadalmat (ha az egyén bírja különleges kötelezettségi nélkül a természeti adottságokat) és ebből a szempontból bírálendő el a tulajdonnak mostanában olyan sokat hangoztatott kérdése is. A természeti adottságok adószedő hatalmát nem engedni át felelőtlenül és kötelezettségek nélkül magánkeznek, éppen a jogos tulajdon szentségének, a magántulajdon megvédésének az érdekében fekszik.

Ilyen feltétlen adószedési hatalmat adományoztak fejedelmek akkor, amikor egyeseknek az ő közhasznú vagy gyakran köz-kárú szolgálataikért »földet« adományoztak és ilyen feltétlen adószedési hatalmat ad el a köz, amikor örök árban ad el

egyebeknek földet. Valamikor valamelyik angol király a westminsteri hercegnek »adományozta« a földgömbfelületnek azt a részét, amelyen ma London városának egy nagy darabja áll (London legnagyobb része összesen nyolc ilyen »városi agrárius«, tulajdonában van) és mindenki, aki az akkor adományozott földön ma lakik vagy dolgozik, az kénytelen az akkori westminsteri herceg mai jogutódjainak az ott tartózkodás vagy ott dolgozhatás jogáért adót (bért) fizetni (és hiába keresne máshol helyet, mert a földgömb civilizált részének egész felülete úgy vidéken, mint városokban szintén így van magántulajdonban, ilyen adószedési eszközt képez a tulajdonos kezében) és gorombán, de joggal mondja Henry George (a »Social Problems«-ben), hogy az angol nép) elég ostoba ahhoz (»the english people is stupid enough«), hogy a valamikori angol király és a valamikori westminsteri herceg között kötött ezt a kitűnő megállapodást a mai napiig a legenedelmesebben respektálja. Már pedig abszolúte semmi különbséget nem tesz ebben a viszonylatban az, vajjon a földterület milyen részéről: városi vagy vidéki földről, telekről, szántóföldről, bányáról, erdőről vagy vízről van-e szó. A földgömbnek eredeti része valamennyi, a munka helye valamennyi, ezért a társadalom és a társadalmi egyének fizikai megélhetésére nélkülözhetetlen valamennyi, összmenyiségében szaporíthatatlan és transzportálhatatlan valamennyi, piaci értéküket (árukat) különbség nélkül a kultúra haladása adja meg és növeli tovább és ezért szuverén adószedési eszköz tulajdonosa kezében valamennyi, akár spekulál ennek az adószedési hatalomnak a kultúra haladásával beálló nagyobb értékére a »tulajdonos«, akár nem spekulál rá tudatosan, csak élvezi minden tudatos szándék nélkül ennek a hatalomnak a kisebb vagy nagyobb fokát és a lassúbb vagy gyorsabb értékelkedését. A földtulajdon, a természeti adottságok feltétlen tulajdonának a kérdése ennél fogva maga a társadalmi kérdés (»akié a föld, azé a földön lakó nép, azé az ország«), mert világos, – bár nincs itt terünk ennek a szélesebb kifejtésére –, hogy (amiben minden közgazdaságtani iskola, A. Smith-től Marx-ig¹ és Henry George-ig, egyetért) minden termelésünk végső forrásának: a természeti adottságoknak ez a felelőtlen birtoklása a kiapad,hatlan eredete összes társadalmi és gazdasági bajainknak, hogy »a földmonopólium A szülőanyja minden monopóliumnak és gazdasági előjognak«. A tőkére nézve, amely termelhető és transzportálható,

mindez nem áll. A tőke: 1. Nem természeti adottság, hanem emberi munkatermék. 2. Ezért összmenyiségében nem is változhatatlan, hanem csökkenthető és szaporítható, ennél fogva annak valamely adott időben jelenlevő állaga nem is abszolúte nélkülözhetetlen az emberi társadalomra nézve, amely, munkáját és tehetségét a természeti adottságra fordítva amennyiben ezen természeti adottságok nem volnának a társadalom egy része által a munka elől elzárhatók és tényleg elzárták renyhe vagy hozzá nem értő vagy egyenesen spekulatív bitorlók által), bármikor termelhetné ezekből hihetetlenül rövid idő alatt a tőkének tetszőleges mennyiségét. 3. A tőke a társadalmi kultúra haladásával nem növekedik, hanem csökken értékben (piaci árban), aminek a legvilágosabb jele az, hogy míg a természeti adottságok piaci ára (és a földjára adék) erősen emelkedik az idők folyamán és a kultúra haladásával, addig a termelt javak ára és a tőkekamat az idők folyamán és a kultúra haladásával csökkennek, sőt hogy a kultúra haladásának ez az árcsökkenése a termelt javaknak és a tőkének egyik jellegzetes ismérve, haszna és célja. A természeti adottságok tulajdonbírása tehát feltétlen és szuverén monopóliumot jelent, jelenti a többi emberek munkájának a növekedő értékű tulajdonbanbírását, míg a tőkének a tulajdonbanbírása csak relatív ilyen monopóliumot jelent, amely monopóliumnak és hatalomnak az értéke csökken abban a mértékben, amint a tőke forrásának: a természeti adottságoknak a monopóliuma miegtörök és amint beállítatnak a természeti adottságok eredeti és örök rendeltetésüknek: újabb és újabb tőke termelésének a szolgálatába.

Újabb feltétlen földosztás tehát nem jelent egyebet, mint újabb szuverén monopóliumoknak a kisebb vagy nagyobb darabokban való szétosztogatását, egy legszociálisabban jóindulatú szándék dacára legreakcionáriusabb és legregresszívebb lépést a társadalmi politikában.

Emellett a primitív földosztás technice is kivihetetlen, úgy, hogy végleg kielégítő legyen. Ezt minden paraszt tudja és gyakorlati szociálpolitikus részéről alapvető hiba ezt nem átérteni és nem tudni. Terület szerint osztani nem lehet, mert minden területnek más-más az értéke; érték szerint osztani szintén nem lehet, mert a helyzeti előnynek előre kiszámíthatatlan változásával eredetileg egyenlő értékű földeknek egy idő múlva óriási módon különbözővé válik a piaci értéke;

az egyéni alkalmatosság és a családtagok száma vagy a család összetétele szerint osztani szintén nem lehet, mert az egyén halandó és a családtagok száma és összetétele változik idővel, míg maga a föld halhatatlan és társadalmi feladata változatlan lesz örökké, stb. stb. A mechanikus földosztásnak durván primitív kísérlete, az alapját képező ezen elvi és technikai abszurdításoknál fogva alkalmas arra, hogy forradalmi lázba bontson egy országot még a legnormálisabb időkben is, hát még ma, amikor minden fegyelem amúgy is fel van borítva, anélkül, hogy valami más szabályozó momentum lépett volna a helyébe vagy akár csak mutatkoznék is a láthatáron.

Amit osztani lehet, békésen osztani és egyformán osztani mindenkinek, az a föld társadalmi értéke és a földjáradék. Ha ezt beszedjük a közpénztárba, amelynek ez jogos és természetes jövedelmét képezné, egy oly adó által, amely a tulajdonban bírt természeti adottságnak a mindenkori piaci értéke szerint igazodik, tekintet nélkül a természeti adottságnak a mindenkori tulajdonos egyéni képességeitől és egyéni munkakészségétől függő felhasználására, akkor az így jogosan begyűjtött összeget egyenlően oszthatjuk ki, egyrészt a minden munkát egyformán terhelő és kínzó kereseti és fogyasztási adók megfelelő csökkentése alakjában (amit mindenki jótékonyan érez meg a lent érintendő, következményes többtermelés által beálló általános olcsóbbodásban és ezáltal az életstandard emelkedésében), másrészt közhasznú létesítmények (iskolák, olcsó közlekedési eszközök, ingyen aggkori biztosítások stb. stb.) alakjában és számtalan más módon.

Így fogja fel a földkérdést a primitív és barbár földosztással szemben a szocialista párt programja (7-ik és 25-ik pont) és ugyanígy az Országos Radikális Pártnak a programja, amely e sorok írójának annak idején tett javaslatára követeli a természeti adottságoknak az érték szerinti megadóztatását és ezen az! alapon a kereseti és fogyasztási adóknak a leszállítását és ugyanígy a Galilei-körnek ugyancsak e sorolj írója által szerkesztett, a kormányhoz és a Nemzeti Tanácshoz! benyújtott memoranduma, amely követeli: 1. a jelenleg közkezen levő természeti adottságoknak (állami, megyei, községi, közbirtokossági, egyházi és alapítványi földeknek, valamint a nagy vagyondézsma által közkézbe kerülendő földeknek) magántulajdonba adását vételár nélkül, de egy a földet dologilag terhelő, a mindenkori (3-5 évenként megállapítandó),

piaci értéknek előbb 2-3, de később legalább is 4 százalékát tevő értékadó ellenében és 2. a jelenleg magánkézben levő természeti adottságoknak (telek, föld, bányá, erdő, víz) a megadóztatását egy egyelőre legalább 1 százalékos ilyen értékadóval és a társadalomnak így begyűlő jogos – a kulturális haladást a társadalom számára kamatoztató – jövedelme alapján a káros és céltévesztett kereseti és fogyasztási adóknak a megfelelő leszállítását.

A földértékadó, mennél nagyobb, annál inkább nehezíti a természeti adottságoknak renyhe, hozzánemértő vagy spekulatív birtoklását, annál hozzáférhetőbbé teszi tehát a földet a tetterős és tettekész termelő munkának, míg a kereseti és fogyasztási adóknak ezzel párhuzamos leszállítása, mennél nagyobb, annál inkább felszabadítja és megkönnyíti szintén a termelést és így jutunk közelebb minden szociálpolitikának egyedül helyes végcéljához: a tömegtermeléshez, egyúttal azon célhoz, hogy ne a munkanélküliség legyen az állandó közgazdasági bajunk és problémánk, hanem, hogy ellenkezőleg mindig több legyen a végezhető munka, mint a foglalkozást kereső testi és szellemi munkaerő, a munka kérdésének tehát egyetlen és végső megoldásához, amely nem állhat egyébből, mint a társadalom eredeti munkahelyének valamilyen intézményes felszabadításából, abból, hogy ne állhasson senki az ő testi vagy szellemi vagy erkölcsi impotenciájával az emberi munka éj annak végső analízisben közvetlenül vagy közvetve egyedüli alkalmazási tere: a természeti adottságok között.

A primitív és barbár mechanikus földosztás ennek az ellenkezőjére vezet, a természeti adottságoknak intézményes biztosítékok nélküli nyers széjjelosztogatásához és ezzel a termelés alapvető és egyedüli biztosítékának a végleges elejtéséhez. Így születhetik meg a legjobbhiszemű és legforradalmibb attitűdéből a legy eszesebb és leggresszívőbb eredmény.

Földosztás vagy földreform, mechanikusan merevítő parcellázás vagy dinamikus ható földértékadó és járadékirtok, mesterséges vagy organikus megoldás, politikus vagy radikális irány, a következmények és symptomák vagy az okok és az alapvető betegség kezelése? ezen fordul meg a társadalmi kérdés, a jelen és a jövő nemzedékek sorsa és ezen fordul meg lényegében a forradalom eredménye.

Polányi Károly:

Fizikai és szellemi munka.

Az értelmiségi osztály a háború alatt mutatta ki, hogy aa értelmi erők, amelyből él, azok benne nem élnek. A társadalmi csoportok önzően vak érdekeinek és a csőcselék érvsüket szenvedélyeinek a kihegyezője és az elmérgesítője mindenütt éppen az értelmiségi osztály volt.

Az ipari munkásosztály meg! a háború alatt mutatta ki, hogy az emberi haladás ügyét egyedül ő reá bízni nem lehet. Néhány jól megválasztott jelszótól megtévesztve és megfélelő munkabéremeléstől megvesztegetve, a szervezett népmilliók mindenütt cserbenhagyták történelmi hivatásukat.

Csak a fizikai és a szellemi munka megújhodott tábora, egyesülve és együttesen válthatja meg az emberi társadalmat.

1.

1914 augusztus 4-ike az automatikus haladásba vetett materialisztikus vakhítt örökké összetörte.

A nagy csalódás magyarázata pedig egy igen egyszerű tévedés voltj amely nem a proletariátus tömegein, hanem rajtunk múlt, akik ellenkező magatartási; vártunk azoktól.

A szocialista kritika kimutatta volt, hogy az uralkodó osztályok érdekeltsége a nemzeti kultúrában nem pusztán eszmei és erkölcsi, hanem jórészt anyaga is. A kapitalistának nemcsak azért olyan drága a hazája, mert neki is jólesik, ha a nyelv, amelyet szeret, a történelem, amelyben hinni tanították, a szokások és tájak, amelyekhez: gyermekkori emlékei fűzik, zavartalan ragyogásukban élnek benne tovább, hanem azért is, mert a nemzeti kultúrán épül fel az az állam, amely neki a gazdasági kizsákmányolás minden előnyét nyújtja saját hazájának proletariátusával szemben. Ebből a helyes felismerésből az is világossá vált, hogy az államok közötti ellentét nemcsak a hatalmi, a hagyományos és érzületi előítéletekre támaszkodik, hanem azokra az – akár helyesen, akár helytelenül – megítélt anyagi érdekekre, amelyeket ezen országok uralkodó osztályai egymással szemben háborúval elintézhetni vélnek.

A tévedés annál a következtetésnél történt, amelyet ebből a tényállásból a proletariátus elhelyezkedésére nézve levontunk.

Így okoskodtunk: »Ahol anyagi ellentét nincsen, ott semmiféle ellentét sincsen. Tehát semmiféle ellentét sincsen a kü-

lönböző államokban élő proletárok között, mert ezek között anyagi ellentét nem áll fenn.«

A helyes következtetés azonban ez lett volna: »Mivel a proletár anyagilag nincsen érdekelve az ő hazájának a nemzeti kultúrájában – hiszen az neki anyagilag valóban mindegy, hogy ötöt a német vagy a francia tőkés zsákmányolja-e ki, – ennek folytán az ő érdekeltsége nemzete kultúrájában merőben eszmei és erkölcsi, tisztán érzületi érdekeltség. A kapitalista csak félig eszmeileg és erkölcsileg, – mert másik felében anyagilag – van érdekelve a hazája és nemzete ideológiájában, de a proletárnak, annak semmije sincsen, mint csak ez, neki nincsen egyebe, mint a nép dala, amit füttyürész, a szaklapja, amelyet olvasgat, az ő hazájának a szociáldemokrata pártja, amelyre megtanították őt büszkének lenni.«

Ha idején észrevette volna |az elmélet azt a tévedést, amelynek áldozata lett, akkor a nemzeti ideológiák hatékonyságát nem 1914 augusztus 4-én szenvedte volna el és nem Brest-Litovszkban ismerte volna el azt – elkésetten –, hanem a tények alapján biztosan tovább építve, sikerült volna az internacionalizmusnak egy olyan érzelmi és eszmei világát kiépíteni és a munkásságba belenevelni, amely nem letagadason és materialisztikus illúziókon épült volna fel, hanem a nemzeti érzületek elismerése által, azoknak a valódi túlhaladásán. Ez az internacionalizmus nemcsak a tőke elleni nemzetközi érdekszolidaritást hangsúlyozta volna, – mert ez elégtelen, – hanem a legnagyobb súlyt arra fektette volna, hogy a nemzeti nyelv és kultúra sohase lehessen ellentétbe hozható az Internacionále ideáljaival. Ezen a nyomon haladva olyan nemzetközi intézményeket létesített volna a szociáldemokrácia, amelyek a háború veszélye esetén való egyöntetű magatartást valóban biztosíthatták volna.

2.

Ismét végzetes! csalódás előtt áll a világ proletariátusa és e csalódás újra mérhetetlen szenvedést fog zúdítani az emberiségre. És lennek a csalódásnak az: oka is egy durva elméleti tévedés, még pedig ugyanaz a materialisztikus illúzió, amely 1914 augusztus 4-éhez vezetett. És ma is elhárítható még a katasztrófa, ha idején eszmélünk rá a veszedelmére.

Az ipari munkásság egy része küzdelmet indított a kommunista társadalom azonnali megvalósításáért.

Ezen küzdelem természetesen a munkástársadalom érdekszolidaritására épít. Kézi munkának és szellemi munkának az anyagi érdeke ugyanaz: a kapitalizmus megdöntése és a szocialista gazdálkodás kiküzdése.

A végzetes tévedés ott van, mintha ebből az következne, hogy a kézi munka és a szellemi munka között ellentét fel nem merülhetne, mintha az anyagi érdekellentét hiánya egyúttal mindenféle ellentét hiányát jelentené. A valóságban éppen ellenkezőleg azt jelenti, hogy az eszmei és erkölcsi érdekellentétek lépnek előtérbe és ezek szabják meg a kapitalizmus elleni közös küzdelemben is a kézi munka és a szellemi munka egymáshoz való viszonyát

Ezt a világnézeti, eszmei és erkölcsi ellentétel csakis úgy lehet kiküszöbölni, ha azt elismerjük és túlhaladjuk. Ha letagadnók – akkor és ott fogna ismét jelentkezni, amikor az a közös ügyre végzetessé válhatnék.

Nem az értelmiségi osztályról van itt szó, amely a világháborúban elárulta a hivatását, mint az ipari proletariátust is augusztus 4-én, hanem a szellemi munkáról, amely minden történelmi kategóriától függetlenül az emberi munkának örök és alapvető kategóriája.

A fizikai munkát és a szellemi munkát egy világnézet választja el egymástól és ez a világnézeti eltérés azért szükségzerű, mert az mindegyiküknek épen a munkájukból fakadó világnézetük.

1. A kézi munkás számára a fizikai munka a valódi, az igazi munka, az egyedüli, amely a világot valóban megváltoztatja. A fejmunka csak afféle könnyebbfejta foglalkozás.

A fejmunkás számára a szellemi munka a valódi, az igazi munka, amely a világot valóban megváltoztatja. A kézi munka az emberi testből motort csinál és az e fajta munkát nem idealizálni kell, hanem inkább megszüntetni azt.

2. A kézi munkás számára az ő munkájának az értéke abban a kézzelfogható eredményben van, amelyet produkál: a fizikai munka fizikai eredményében. Ellenszolgáltatásul pedig követeli a mágia munkájának az eredményét: az általa előállított terméket.

A fejmunkás számára az ő munkájának az értéke abban a kézzel nem fogható haszonban van, amelyet az a termelési rendben vagy bárhol egyebütt a társadalomnak hajt: a szellemi munka szellemi eredményében. Ellenszolgáltatásul pedig

követeli a maga munkája értékének az elismertetését: hatáskört követel magának és felelősséget

3. A kézi munkás munkaórával! mert a végzett munkája értékét és az előállított termelvényt is munkaórával méri. A fejmunkás a 'munkája értékét sem munkaidőben, sem más fizikai mértékben nem méri, hanem azon, minő hatáskörben és minő felelősséggel végezte azt. Ellenértékül pedig ismét megfelelő fokú hatáskört és felelősséget követel.

4. A kézi munkás anyagi kárpótlása lehet kisebb vagy nagyobb, mint a munkájának az értéke és ettől fog függeni a magatartása a társadalommal szemben. A fejmunkától bizonyos hatáskör és felelősség elválaszthatatlan és ezért a fejmunkás érdektelenebb a fizikai munkásnál a társadalom gazdasági berendezésében. Az ő munkájának az ellenértéke a munkája feltételeiben már biztosítva van.

Ezek a munkájukból fakadó értékelési és felfogásbeli, vagyis világnézeti különbségek fogják kikerülhetetlenül a fejmunkás és kézi munkás egymáshoz való viszonyát megszabni. Mint csoportok küzdelmei ezek kérlelhetlenebbek minden anyagi érdekelletétnél, mert az anyagi kérdések csupán a több vagy kevesebb kérdései: azokban lehet középút is, de az értékelés kérdése irányok kérdése és egy vonalon két irány csak együtt haladhat vagy merőben összeütközhet.

A munkájára vonatkozó ideológia – akár fizikai munka, akár szellemi az – minden munkás alapmeggyőződése. Ez az ő hite ez a vallása, Egy materialisztikus és egy idealisztikus munkaelmélet között nincs középút, – ezt az ellentétet csupán egy magasabb felfogás egyeztetheti ki.

Egy új világprobléma körvonalai jelennek meg a szellemi láthatáron és ezt a problémát meg kell oldania a társadalom létesítő új erőknél, különben maga az emberi társadalom fog elpusztulni,

A kézi munka és a szellemi munka harca a legesztelenebb és legbűnösebb testvérharc volna, amelyet a történelem ismer. A vallásháborúk minden borzalma elevenednék fel újra.

Csak a tiszta igazság menthet meg bennünket és a föltett akarat, hogy a megoldást megtaláljuk.

Csécsey Imre: Területi integritás.

... Te, fiatal Magyarország,
Akárhogy osszák
Méltán szét földedet:
Mutasd meg, hogy nem te vagy beteg
S vagy több léssz, mint a mai bánat,
Vagy éljen a régi Magyarország
Magának s a kutyáknak,

Ady, 1914 január

Kísértetek járnak fel a múltból. Zivataros éjféli órán, szerkesztőségek sötét íróasztalán a tintásüveg mélyéből felkel a halott világ szelleme, kénköves láng lobiban ki a riporter agyvelejéből s a dühödt rotációs gépek újra a nacionalizmus himnuszát dübörgik. »Minden politizálás hiábavaló, míg nem tudjuk, mekkora lesz Magyarország területe a békekötés után – hirdeti a »területvédelmi liga« plakátja. »Annyi súlyunk lesz a békekonferencián, amennyi szervezett hadseregünk« – fejtegeti Réz Mihály. Honleányi szerelemben vonagló hiszterikák feljajdulnak a Budapesti Hírlap prostituált hasábjain: hol vannak a férfiszívek, hol vannak a férfikarok, hogy megvédjék határainkat?

Négy évvel ezelőtt – emlékezünk még? – »határaink védelméért« indítottuk meg a világtörténelem legocsmányabb háborúját Négy éven át védtük a határainkat Yperntől Szalonikiig, Varsótól a Piaveig, az Atlanti-Óceán közepétől a Dardanellákig. Négy éven át politikailag oktanul, erkölcsileg gyáván statisztáltunk mindannak a gázságnak, amit a német imperializmus elkövetett és statisztáltunk volna továbbra is, az idők végéig, utolsó emberünkig és lelkiismeretünk utolsó foszlányáig, a »győzelmes befejezésig«, ha az általunk elkezdett háború logikája nem fordul vissza ellenünk és rettentő vere-segeink nyomán az októberi forradalmi éjszakáján nem robban ki elemi erővel a tömegek életvágya. A »határaink védelmének« hazug jelszavával indított háború egész lelki és technikai építménye egyetlen csapásra összeomlott. A katonai fegyelemmel megszervezett belpolitika és a katonai presztízstre épített külpolitika helyét mindkét vonalon a teljes anarchia foglalta el.

A belső anarchiát – a szervezett munkásságra és a polgárság némely értelmileg kimagasló rétegeire támaszkodva, nagyrészen sikerült megszüntetni. A régi rend helyreállásá-

ról természetesen szó sem lehet: az anarchia megszüntetésében csupán az a törekvés vezethette a kormányt, hogy a forradalmi erőket megszervezze és a régi rend romjain felépítendő új belpolitika kereteit stabilizálja. Ezzel párhuzamosan folyik a másik törekvés is: a külpolitikai anarchia megszüntetése. Világos azonban, hogy ez sem lehet egyértelmű a régi külpolitika visszaállításával, hanem csupán azoknak a kereteknek stabilizálását jelentheti, amelyek között a középeurópai mititarizmus romjain kialakulandó konföderáció létrejöhet

Ám a magyar reakció ezeket a tényeket képtelen megérteni. A magyar reakció a belpolitikai anarchia megszüntetésére irányuló törekvést nem tudja másképpen fölfogni, mint a régi fend helyreállításának formájában és a külpolitikai anarchia megszüntetését sem hajlandó másképpen értelmezni, mint a nemzetközi viszonyoknak a katonai hatalomra és presztízisre épített rendezése formájában. És e kettő valójában egyet jelent. Nem véletlen, hogy a burkolt belpolitikai ellenforradalom élén ugyanazok állanak, akik a kifelé való presztízis védelmét nyíltan hirdetik. Legyünk tisztában azzal, hogy a területi integritás politikája ma éppen olyan ideológiai fellegvára a reakciónak, mint amilyen nemrég a függetlenség vagy a szupremácia politikája volt. Legyünk tisztában azzal, hogy a területi integritás politikája sem ma, sem a jövőben nem lehet más, mint hatalmi politika, aminek csupán egyetlen eszköze lehet a militarizmus.

Az októberi magyar forradalom tisztára antimilitarista f o r r a d a l o m volt s minden vívmánya ebből képzelhető el másképp, mint a forradalom vívmányainak rombadöntésével. Minthogy pedig a területi integritás megvédése – ma épp úgy, mint holnap – egyedül militáris eszközökkel képzelhető, a dilemma így tevődik fel: határainkat védjük-e meg!, vagy a forradalmat?

A magyar progresszióra hárul a kötelesség önmagával és a nemzetiségekkel szemben, hogy a területi integritás ellenforradalmával egyszer és mindenkorra leszámoljon. Ha ehhez nincs erőnk, akkor le kell mondanunk arról is, hogy a gazdasági és erkölcsi igazsági centrifetális lendületével valaha és újra összeforrasztassuk keleti Svájccá a bihari urak széthullott birodalmát.

KONSTRUKTIV SZOCIALIZMUS

Szerkeszti: SISA MIKLÓS.

Konstruktív szocializmus.

Az egyénnek a (természetből és a többi emberből álló) külső világgal való viszonylatában két tendencia érvényesül. Az egyik szerint az egyén igyekszik alkalmazkodni a külső világhoz, a másik szerint a külső világot igyekszik magához alkalmazni. Az első irányzatot gondolkodásában a tekintélyi elv, lelkületében az opportunizmus, érzületében a tranzigálás jellemzi; politikája az u. n. »reálpolitika«. Ezzel szemben a másik irányzat dogmatikus gondolkodású, utópikus szellemű, fanatikus érzületű, forradalmi vérmérsékletül politikai formája: a diktátum.

A valóságban lennek a két irányzatnak a harcából és együtt-hatásából számos keverékalak és kompromisszum jó létre.

Ebben a rovatban meg fogjuk kísérelni, nem átmenetét és nem kompromisszumát ennek a két irányznak, hanem tudatos szintézisét. Alkalmazni próbáljuk azt az optimális módszert, mely a lehető legtöbb jót egyesít és a lehető legtöbb rosszat küszöböl ki a többiből. Mely számba veszi az elmélet követelményeit és a gyakorlat tanulságait. Mely szabadgondolkodó a kutatásban esi idealista a lelkületben. Mely emberi célkitűzések harmóniájában oldja fel az egyéni és társadalmi célkitűzéseket. Amelynek temperamentuma az infanzigencia és politikája: a konstruktiv szocializmus. Nem a legnagyobb ellenállás irányába akarunk haladni és nem a legkisebb ellenállás irányába, hanem a lehető legnagyobb effektus és a lehető legkisebb ellenállás irányába. Azt a »keskeny és szoros utat« igyekszünk megtalálni, »mely az életre viszen«.

Nem vagyunk »hegypárt« és nem vagyunk »mocsárpárt«, hanem »gironde« vagyunk. Gironde, amelynek mindig igaza volt, de sohasem hitték el neki...

Lehet, sőt valószínű, hogy most is így lesz.

Mi mégis meg fogjuk próbálni ezen a helyen a reál-utópia mesterséget. Megpróbáljuk fölvetni, elemezni, kidolgozni és a közvéleménybe vetni azokat a kérdéseket, amelyeket megváló-

slásra éretteknek tartunk. És megpróbáljuk kiérlelni azokat, amelyeket érdemesnek tartunk. És megpróbáljuk kigyomlálni azt, amit károsnak tartunk.

Lehet, hogy sokszor tévedni fogunk, lehet, hogy kevésszer fogunk ráhibázni az igazságra.

De ez nem riaszthat vissza, mert tudatában vagyunk úgy az emberi képességek végességének, mint az emberi hivatás végtelenségének!

Sisa Miklós: Parasztszegénység tanácsai.

A kommunisták agrárjavaslata mindenekelőtt megállapítja, hogy a földosztás jelszava a magántulajdont erősíti és taktikai hiba volt a szociáldemokráciától, hogy nem akadályozta meg a burzsoázia parasztfogó demagógiáját, sőt elősegítette. Tipikusan kispolgári jelszó: a tíz holdat minden hazatérőnek. Még ha lehetséges is Volna mindenkinek tíz holdat adni és érdemes volna kapni, és volna minden tíz holdhoz megfelelő felszerelés és hozzávaló szakértő ember, ha egy napról a másikra megvalósítható lett volna minden magyar kispolgár legutópiásabb mezőgazdasági álma: Dánia, még ebben az esetben is olyan álmom ez, ami nem is szép és elsősorban nem szép a szocialistának.

Ugyancsak helyesen állapítja meg a kommunista agrárjavaslat, hogy a falu és város közti ellentét a tőkés termelési rend eredménye, miért a falu érdeke drága élelmiszer, olcsó iparcikk, a városé ennek fordítottja. Az is bizonyos, hogy a szocialista társadalomban egy közös érdeke lesz a falunak és a városnak: minél többet, minél gazdaságosabban termelni.

Azonban éppen ebben a vonatkozásban hiányos a kommunisták javaslata, hogy az összes birtokoknak a földművelés-szegénység útján való elfoglalása s a dolgozó nép összességének tulajdonába helyezése, miképpen biztosítja a többtermelet, ami végre éppen olyan lényege a szocializmusnak, mint az igazságos elosztás. Hogyan biztosítható az, hogy a földművelés-szegények tanácsai ne csupán annyit termeljenek, ami saját szükségletükre elég, de realitás legyen az, »hogy a föld a nép összességének a tulajdona«, vagyis a földhozadékból az összességnek is lásson és minél több. Mi hidalja át a falu és város ellentétét ma, mikor a földművelés-szegénységnek még

alig van olyan igénye, amit az első években szükségletszerűen követeljen és ami kisajátítás révén ne volna néki meg, míg viszont teljesen hiányzik az az önkéntes munkafegyelem, melyet eddig a kapitalista kényszerfegyelem pótol. Ha erre vonatkozólag nincsen a kommunistáknak megnyugtató javaslatuk, úgy bizonyosan az fog történni, ami az orosz agrárforradalom első fázisa volt, t. i. a földművességénység, ha választás elé állítják, hogy társastermelés alapjára fektetett nagyüzem vagy egyéni munkán alapuló kisüzem kell-e néki, úgy az utóbbit váksztja, az elsőt talán meg sem éri, aminek a következménye, tekintettel arra, hogy a magánüzemben a bérmunka eltiltatik, az, hogy a falu és a város ellentéte polgárháborúvá élesedhetik ki, az eredmény egyrésztől termeléscsökkenés, és a kispolgár patológikus ragaszkodása a maga földjének teljes hozadékához, másrészt fegyveres rekviráló bizottságok. Ennek az agrárforradalomnak, mint Kautsky is említi, nem Lenin, de a kispolgár Dávid volna a reprezentánsa.

A másik hibája, a kommunista javaslatnak – azonkívül, hogy nem ad a többtermelésre nézve megnyugtató megoldást, az, hogy nem állapítja meg azt a módot, amely szerint a dolgozók összessége megkapja a földjáraadékat. A javaslat szórói-szóra ezt mondja: A földhasználat azok számára, akik kisüzemes termelést folytatnak, ingyenes, a földjáraadék a dolgozók összességét illeti meg.

Ez a mondat értelmetlen.

Ha ingyen kapja a földet, akkor nem fizeti meg a földjáraadékat az összességnek, ha átengedi a földjáraadékat a köznek, akkor nem kapta ingyen a földet.

A kommunista javaslat előtt valószínűleg az lebegett, hogy a köz a felesleget elszedi a kisüzemtől és ezt a felesleget nevezi egészen önkényesen földjáraadéknak. Azonban addig, amíg a valószínűség éppen az, hogy ez a felesleg nagyon kevés lesz, vagy alig lesz, addig ennek teljesen illuzórikus értéke van.

Ellenben rámutat a javaslat és a legprecízebb fogalmazásban arra a szervre, melynek aktív közreműködése nélkül szocialista földreform megvalósításai nem képzelhető, a falusi szegénység tanácsainak megszervezésére és a proletárrétegeknek a parasztok kispolgári rétegeitől való elszakítására, sokkal precízebben és sokkal helyesebben, mint a munkástanács javaslatának erre vonatkozó pontja.

A munkástanács javaslata felemás, hiányos és nem őszinte.

Felemás, mert attól, ki földet kap, az egy százalékos földértékadón kívül, külön árendát is követel. Már most, ha ez az árenda legalább is több mint egy negyedével nem kisebb a piaci rendes bérösszeznél, úgy az, aki földet kap, hátrányosabb helyzetbe kerül, mintha földreform nem is lépett volna életbe és amúgy keresne földet.

Hiányos, mert nem állapítja meg az alacsony árenda összegének kiszabási módját, ami elsősorban érdekli azt, ki földet igényel és amennyiben emelkedő az árenda, hátrányosabb helyzetbe kerülnek azok, kiknek nem volt pénzük az egy összegben való megváltásra, mint a többiek. Miután az árenda és az egy százalékos földértékadó dologi teher a földön, ok nélküli megszorítás az, hogy a birtokot nem idegenítheti el az örökbérlő, melynek csak az a kispolgári tendenciája lehet, hogy a kisüzem minden körülmények között megrögzíttessék.

Nem őszinte a javaslat ott, ahol a megváltásról beszél, ami névre szóló, el nem adható járadékkötvénnyel történik. Miután tűm tételezhető fel egy szocialista társaságról, hogy az országot néhány »kitűnő család« adófizetőjévé tegye időtlen időkig, biztosan az volt a hátsó gondolat ϵ pont mögött, hogy ezt a járadékkötvényt bizonyos idő múlva nem lesz nehéz nullifikálni. Erre annyival kevésbé volt szükség, mert már volt olyan szocialista javaslat, mely az első generációnak teljes, a másodiknak pedig fél járadékot ígér, ami a kapitalista rendszer egyik döntő csapását jelentené anélkül, hogy a kapitalisták a kétségbeesésnek arra a »semmit nem veszíthetek« politikájára kényszerülnének, melyet elkerülni, ha rendszerbeli áldozat nélkül lehetséges, feltétlenül célirányos.

Elméleti értékű a javaslat ott, ahol a földet elsősorban termelő és fogyasztási szövetkezeteknek ígéri. Ilyen szövetkezetek alig vannak és ezeknek a kiépítése volna a legsürgősebb szocialista teendő, de ennek módjaira nézve nem nyújt a javaslat felvilágosítást.

Tekintve azt a belső ellenmondást, mi a külön árenda és a külön földértékadó követelésében van, úgy látszik, hogy a földértékadó, lealkuvásra van szánva és a javaslat ami eredményét illeti, a Dániel Arnold-féle kispolgári javaslat teljes diadala, annak minden gazdasági és szociális veszélyeivel.

A vagyonadó, a szakoktatás fejlesztése, a magángazdálkodás ellenőrzése csak helyeselhető.

A harmadik javaslat, mely elméletileg a legegységesebb: Pikler javaslata, melynek elvei: köztulajdonban levő föld magántulajdonba nemi adható; lehetőleg magántulajdonban levő föld köztulajdonba veendő; minden birtok-kötöttség megszüntetendő; köztulajdonban lévő földek járadékirtok formájában (vagyis a föld, mindenkori értéke után kivett 3 százaléknyi bérért bocsátandók a termelés alá; magántulajdonban lévő dek egy százalékos földértékadózt fizetnek, mely bizonyos átmeneti idő után felemelhető fokozatosan három-négy százalékig.

A javaslat hibája az, hogy teljesen és egyedül a többtermelés szempontja uralja és sem az átmeneti szociális nehézségekkel (kiszáradás szaktudatlansága), sem pedig azzal, hogy a legszűkebb rétegek lelkiállapota ma olyan, hogy szociális helyzetük azonnali kézzelfogható javítását követelik, – nem számol, már pedig a földértékadó szociális hatása csupán bizonyos idő múlva áll be.

Pótolható hiány ez, mind a technikai kivitelre vonatkozik, de a földreformnak majdnem a leglényegesebb része a technikai kivitel.

Szükségesnek és legelső teendőnek tartjuk a földművelés-szegénység tanácsainak községenkénti megalakítását abban az értelemben, ahogy a kommunisták ezt javasolták, mint tiszta osztályszervezetet a kiszáradás-rétegek kizárásával, nem pedig úgy, ahogy a munkástanács határozata javasolja.

Ebben a formában tartják a szervezetet szükségesnek azért, mert csupán ezekben van meg a pszichológiai előfeltétele a szövetkezeti kooperációnak, azért, mert érdekeik nem azonosak a kiszáradás érdekeivel és különösen azért is, mert egy osztályközi választás esetén a bizalmiember-szervezetben a kiszáradás számarányuknak meg nem felelő súllyal szerepelnének, mert kétségtelenül a proletárszavazatok nagy részét megkapnák.

Szükségesnek tartjuk, hogy ezek a tanácsok három bizottságot küldjenek ki kebelükből:

- a) termelési,
- b) szakoktatási,
- c) igazgatási bizottságokat, melyben a tanács delegáltjai kívül a kormány is küld ki tagot.

Még pedig a termelési bizottság ilyen tagja az állam által kiküldött, ha lehet a szomszédos nagybirtokok gazdatisztjei közül kinevezendő szakértő, aki ellen a bizottsági tagjai kifogást nem emelnek.

A szakoktatási bizottságba az állam gazdasági tanítót, vagy legalább is gazdasági képzettséggel bíró néptanítót delegál.

Az igazgatási bizottság tagjai az állam által kiküldött közigazgatási tisztviselő, az Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetségének javaslatára kiküldött mérnök és az Országos Propaganda Bizottság kiküldöttje.

Az igazgatási bizottság kiválasztja azt a nagybirtokot, ahol a falubeli földművesproletárok mint bérmunkások rendszerint dolgozni is szoktak és kisajátítását az összes fundus imstruk-tussal elrendeli. Az ingatlan: X. Y. község földművestanácsa mint termelő szövetkezet javára, mint járadék birtok kebe-leztetik be, – a mérnök az ingatlant kihatja a nagyobb birtoktestből és az összes bizottságok együttes ülése megállá-pítja a földérték-kataszter számára az ingatlan értékét, mely-nek három százaléka lesz fizetendő bérképpen. A termelési bi-zottságban az állam kiküldöttje az 1918-19. gazdasági évre – termelési tervezetet készít, illetve jelentést tesz a termelés álla-potáról és az évről-évre elkészítendő termelési tervezet, hitel, gép, stb. igényekkel együtt a földművelési minisztériumba ter-jesztenek fel, a mezőgazdasági termelés egységes szervezésé-nek kiépítése céljából.

A szakoktatási bizottságban a gazdasági tanító addig is, míg a nyolc osztályú elemi iskola ki nem épül, egyformán tanítaná a falu teljes lakosságát. A propaganda-bizottság ki-küldötte legfőképp a szövetkezeti eszme népszerűsítését vé-gezné. A földművestanács már megalakulásával termelő szövet-kezet A bizottságok tanácskozó joggal bárkit bevonhatnak maguk közé. A fundus instructus teljes értékében megváltatik, a földért két generáció kap csökkenő kötvényjáradékot, azaz 33 évig a föld mai értékének három százalékát, 16 évig egy és fél százalékot, azután semmit. Ez a tervezet semmiben nem, érinti a tervezett vagyonadót.

Ami a kisgazdák termelését illeti, ezt a földművestanács termelési bizottsága ellenőrzi. Ennek javaslatára a földművelés-ügyi minisztériumi beavatkozhat a termelésbe. Csak az első gazdasági év befejezése után, illetve megállapítandó átmenet után, fizetné az egy százalékos földértékadót.

A termelés eredményelosztása olyképpen történik, hogy a normál-bérek fizetése mellett fennmaradó felesleget egyen-lően osztják szét. A termelés pénzügyi ellenőrzését az admi-nisztratív bizottság végezné, a munkafegyelmet a termelési

bizottság tartja fenn. Rendes könyvek vezetettek és minden véglegesen alkalmazott magánalkalmazott is (alkalmazott orvos, állatorvos, falu ügyvédje) szövetkezeti tagok lesznek, kik a szövetkezeti közösséget munkabéért szolgálják, és ez telekkönyvileg bejegyeztetik. Ugyancsak automatikusan tag lesz minden nagykorú férfi és nő. Házasságnál a másfalubeli aszszony szövetkezeti tagsága ott marad meg, ahol dolgozik.

Valószínű, hogy annyival magasabb volna a tanácstagok standardja a kisgazdáknál, hogy bizonyos idő múlva vagy beolvadnának ezeknek a birtokai a falu-szövetkezetbe, vagy a kisgazdák külön szövetkezetet csinálnának.

S Z E M L E

Hozzászólás.

Polányi Károly »A szocializmus próbája« című cikkével*) polemizálni nem kívánok, minthogy csak a forradalom vagy; reakció konzervatívjai tagadják egy ellenkező álláspont lehetőségét, így tehát csak annyiban tartom szükségesnek a hozzászólást, amennyiben meggyőződésem szerint tárgyi tévedések konstatálhatók.

Polányi a bolsevizmust úgy értékeli, mint ami a szocializmusból egyedül maradt fenn. De ugyanakkor, mikor a szocializmus bukását állapítja meg a munkás-mozgalom eltévelyedése alapján, a bolsevizmusról is konstatálja azt, hogy progfammját részint nem tudja, részint nem akarja megvalósítani és – bár ez nincs strictis verbis kimondva – a hivatásától és programjától való eltéréssel úgy a szocializmus, mint a bolsevizmus létjogosultságát tagadja meg.

A szocializmust illetőleg a marxi elméletet nem érinti. Konstatálja, hogy a marxi szocializmus a mozgalom találkozása az utópiával és ebből az alapból kiindulva, jut el cikkében ahhoz a megállapításhoz, hogy »a szocializmus bírálata... nem az utópia bírálata többé, hanem a proletariátusé«, mely a mozgalmat jelenti. A proletariátus magatartását azonban a szocializmus szempontjából elítélendőnek tartja.

*) Szabadgondolat, 1918. december hó. 245-246 l.

Mi az ítélet alapja? Két ténycsoport. Az első »a proletariátus magatartása a háborúval szemben«, mely olyan osztatlan és oly lesújtó volt, hogy »minden elfogulatlan szem.. egyszerre és végleg kiábrándult ezekből«. Ehhez a megállapításhoz a következő tények szolgálhattak alapul: Az olasz szocialisták osztatlanul a háború ellen küzdöttek, szóval csak úgy, mint vérbefojtott mozgalmakkal. A szerb és bolgár szocialisták nem szavazták meg a hadihitelt. A finn szocialisták megakadályozták a hadkötelezettség kimondását. A francia szocialisták egy része példáját adta az intranzigenciának. Németországban, Oroszországban, Ausztriában és Magyarországon a börtönökben nem polgári pacifisták ültek, kik a siránkozástól a felháborodásig vezető utat sem voltak képesek megtenni, hanemi szinte kizárólag munkások és néhány olyan intellektuell, ki a polgársággal való minden közösséget már rég megtagadott. Ellenben nem a munkásság alkotta meg és tartotta fenn a militarizmus szellemi szervezetét, nem a munkásság céljaiért küzdők glorifikálták az emberölést és semmiben sem követte azt a polgárságot, mely négy év előtt kiábrándulva konstataulta a munkásság felelősségét a meg nem akadályozott háborúért, hogy aztán négy év multán egyedül tőle remélje a háború befejezését, majd a polgári társadalom megmentését. Ha a munkásság magatartásában bármily mulasztás is volna konstataálható, felelősségire vonni csak a polgárság után lehet, mert minden rendszerért a fenntartók a felelősök, nem pedig egy más rendszer harcosai. 1914 augusztus 4-ike lehet az *egész* emberiség csődje, de semmi esetre csupán a munkásságé. De nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a háború augusztus 4-ike után is folytatódott és aug. 4-ike *előtt* kezdődött.

A másik ténycsoport »a proletariátus magatartása az orosz forradalommal szemben«. A világ proletariátusa az új világ küszöbén hirtelen elhatározással a régi mellett döntött.« Ez legfeljebb jóslás lehetne, mert hisz a döntés még nem történt meg. Csak aki azt hiszi, hogy a forradalmak megrendelészemen és vezényszóra támadnak, az állapíthatja meg a szociális forradalom feladását annak el nem érkezéteből. A forradalomnak gazdasági és lelki feltételeit egyként meg kell teremteni ahhoz, hogy a forradalom létrejölessen. A Nyugat forradalmi elsőszülöttsége a Kelettel fezemben nem a tudomány megállapítása, mert a forradalmi feltételek egy része ma minden kapi-

talista államban megvan és a hiányzó feltételek rohamosan teremődnek meg.

Polányi alapvető tévedései azonban nem ott vannak, hol a szocializmust elítéli, hanem ahol a bolsevizmust felmenti. Elfeledkeztén arról, hogy a bolsevizmus csak úgy szocializmus, mint a szindikalizmus vagy szociáldemokrácia, sőt hogy valamennyi marxí alapokon áll, kijelenti, hogy a »szocializmusból csak a bolsevizmus van ma és semmi más«. Ugyancsak kijelenti, hogy a »bolsevizmusról ma alapos ítéletet mondani nem lehet«, mégis hajlandó alaptalan ítéletet mondani. Hogy mily forrásból meríti azt a tényt, hogy a szovjet-köztársaság a föld-magántulajdon rendszerre tért át, de különösen, hogy »az ipari termelés... ismét a régi tulajdonos rendelkezésére és hasznára történik«, nem tudom, de a források kétes értékén kívül nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy a bolsevizmus nem azonos a szocializmussal, mint társadalmi és termelési formával, hanem ut, mely a forradalmi fejlődés okozott tényezőjével visz a végcél felé. Polányi erről megfélekedzik, s csak ezért tehet szemrehányást, hogy nemi demokráciát, de diktatúrát, nem szocializmust, de «a kapitalizmusnak züllött és tehetetlen, de gazdaságilag változatlan fenntartását» hozta a bolsevizmus.

Nem tartottam szükségesnek, sem a szocializmus elméleti alapjait, sem a munkásmozgalmat, sem a bolsevizmust Polányival szemben megvédeni, mert az ellenérvek tömege sem tehet nemlétezővé bármily álláspontot is. De szükségtelen azért, mert midőn a szovjet-köztársaság megszilárdulását és szocialista építő munkáját figyelhetjük, midőn érezzük, hogy Közép-európa országai új forradalmi előtt állnak, a szocializmus próbájáról vitába szállni még csak teoretikus jelentőséggel sem bírhat.

(Rudas Zoltán.)

A GALILEI-KÖR HIVATALOS JELENTÉSE A KÖR MEGNYITÁSÁTÓL A KARÁCSONYI SZÜNETHETIG. (1918. október 26-tól, december 23-ig.)

Még csak születőben volt a forradalom, mikor az ifjúság egy türelmetlen csapata felvonult a Galilei-Kör elnémított helyiségébe, feltörte a reakció-rakta pecséteket és minden felső engedelem és jóváhagyás nélkül megnyitották és működőnek nyilvánította a Kört.

A Galilei-Kör nem szegődött soha egy politikai pártnak sem olcsó eszközévé, de azért megfelelt minden szóbeszédnél beszédesebb tényekkel a vértelen elmélkedés és nyílt állásfoglalástól való tartózkodás vádjára Megfelelt

azzal, hogy neveltjei, nem mint Galilei-Kör, de mint galileisták, ott voltak minden, a társadalom megjavítását célzó aktív munkánál. Ott voltak a forradalom vajúadásának óráiban az utcán, mikor a tömeghangulatnak *célt és irányt kellett adni*. Azon igyekeztek minden erejükkel, hogy a forradalmi tüntetést nemzeti jellegétől megfossszák és *internacionálissá hangolják* ét. Ott voltak a pályaudvarokon, hogy a rongyokban érkező katonákat tanácsokkal lássák el és *kimentek a falvakba, hogy a parasztek közt a szocializmust terjesszék*. Míg régi erői így teljesítették kötelességüket aktív és aktuális munka végzésével, új harcosokról, előadások es szemináriumok gazdag halmazával gondoskodott, melyek közül itt csak a legfontosabbakat emeljük ki. Több, mint harminc előadása és mintegy tiz szemináriuma közül legjelentősebb esemény a földkérdésről rendezett vita, amelyet a Körnek egy ebben a kérdésben kidolgozott memorandumja előzött meg. A vita előadója a georgeista álláspontot exponálta, számos hozzászólója közül igen sokan ismertették a szociáldemokrata és kommunista pártok álláspontját. Nagyjelentőségű, hogy a *kommunisták először ez alkalommal ismertették Magyarországon a földkérdésben elfoglalt álláspontjukat*. Az oroszországi forradalomról, az orosz társadalmi rétegeknek a forradalomhoz való viszonyáról, a bolsevizmusról, a kommunizmusról, számos előadást és vitát rendezett a Kor. Előadások voltak a szellemi munka értékéről és a szellemi munkások elhelyezkedéséről a kommunista-társadalomban. Az előadásokat természetesen hosszú viták követték. Állandóan működött a Kör világnézeti szemináriuma, melyben a szemináriumban résztvevők a fölvetődő kérdéseket világnézeti szempontból vizsgálták meg, Az *orvosi szakosztály* keretében az eugenetika kérdéseit, az egészségügy szocializálását, az orvosi etikát tárgyalták meg. A Kör középiskolások részére tartott előadásokkal a (középiscola mulasztásait igyekezett pótolni. Előadó-képző szemináriuma az ifjómunkások kulturális vezetését és újabb ifjómunkás-csoportok alakítását vállalta. Idő-csoportja az Idő nemzetközi nyelv tanítását és irodalmának gyarapítását szolgálta. Végül pedig a Kör több vidéki városban is helyi csoportot szervezett, sőt Miskolcon és Aradon a Kör kiküldött tagjai előadásokat is tartottak. Számos kiadványa közül nevezetesen a forradalom előtti napokban kiadott röpiratok, a Kör világnézeti programját tartalmazó „*Mi Galilei-Kör*” és „*a Galilei-Kör diák-szociálpolitikai programja*. Ket könyvet is kiadott a Kor. Az egyiknek címe: „*Beszélgetés Henry George-al, a föld- és adóreformról*. A másik könyvet *Pikler J. Gyula* írta és címe: „*Magyar földreform*”.

Olvasóinkhoz!

A SZABADGÖNDOLAT 1919. Január 1-től

kezdve havonta kétszer jelenik meg, hogy az eseményekkel közvetlenebb kapcsolatot tarthasson fenn. Munkánk azonban csak úgy lehetséges, ha olvasóink támogatnak és minden előfizetőnk legalább még egy előfizetőt szerez.

Lapunk előfizetési ára 1919. január 1-től egész évre 30 K., fél évre 15 K. Diákoknak és munkásoknak fél évre 12 K. Egyes szám ára 1.60 K, Egyben kérjük előfizetőinket, kik alacsonyabb előfizetési árt fizettek, hogy a különbözetet küldjék be, mert az emelkedő előállítási árak következtében jelenleg minden előfizetőnkre ráfizetünk.

A SZERKESZTŐSÉG.